

Täysistunto

Torstai 13.10.2022 klo 16.02—22.02

3. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2021

Kertomus K 18/2022 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 3. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan, jolle muut erikoisvaliokunnat voivat antaa lausunnon viimeistään 11.1.2023.

Lähetekeskusteluun varataan tässä yhteydessä enintään 30 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja. — Eduskunnan oikeusasiamies Jääskeläinen.

Keskustelu

17.03 **Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Arvoisat kansanedustajat! Minulla on ilo ja kunnia esitellä teille eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2021.

Vakiintuneeseen tapaan kertomuksen alussa on oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot kunkin itse valitsemastaan aiheesta. Omassa puheenvuorossani käsittelemme juuri voimaan tullutta uutta lakia valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta. Pidän lakiuudistusta historiallisena. Se on merkittävimpiä uudistuksia, mitä oikeusasiamiesinstituution satavuotisen olemassaolon aikana on tehty. Uusi tehtävienjakolaki vahvistaa oikeusasiamiehen roolia erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien ja kohtelun valvojana sekä myös turvallisuusviranomaisten toiminnan valvojana. Uudistus vähentää oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin tehtävien päällekkäisyydestä johtuvia ongelmia, parantaa laillisuusvalvonnan laatua ja vaikuttavuutta sekä tukee ratkaisukäytännön yhdenmukaisuutta ja johdonmukaisuutta.

Uuden lain myötä ensisijaisesti oikeusasiamiehen käsiteltäväksi siirtyy monia suuria asiaryhmiä. Tämän vuoksi uudistuksen onnistunut toimeenpano edellyttää, että oikeusasiamiehelle turvataan riittävät voimavarat. Olen hyvin iloinen siitä, että eduskunta onkin suhtautunut myönteisesti Oikeusasiamiehen kanslian voimavaratarpeisiin.

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin puheenvuoron teemana on oikeusasiamiehen toiminnan vaikuttavuus. Sakslin esittää jaottelun, jonka tarkoituksena on jäsentää ulkoista ja sisäistä ylimmän laillisuusvalvonnan vaikuttavuuden arviointia. Laillisuusvalvonnan toiminnan arviointi, voimavarojen suuntaaminen ja valvonnan painotusten valinta perustuvat keskeisesti laillisuusvalvonnan vaikuttavuuden arviointiin. Laillisuusvalvonnan vaikuttavuuden lisääminen on viime vuosina ollut oikeusasiamiehen toimintaa ohjaava tavoite. Tämä edellyttää yksittäisen asian ulkopuolelle ulottuvaa laajempaa oikeusasiamiehen toimenpiteiden ja toiminnan vaikuttavuuden hahmottelua. Sakslinin mukaan oikeusia-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

miehen toiminnalla on ainakin seuraavanlaisia vaikutuksia: tulkintavaikutus, normatiivinen vaikutus, menettelyllinen ja organisatorinen vaikutus, ennaltaehkäisevä vaikutus, vaikutus lainsäädännön laatuun, vaikutus oikeuden yleisiin oppeihin, poliittinen vaikuttavuus ja vaikutus oikeusvaltion toimintaan. Oikeusasiamiehen tehtävänä on huolehtia erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumisesta. Yksilön asemaan välittömästi vaikuttava kannanotto vahvistuu myös näiden muiden vaikuttamistapojen kautta.

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen kiinnittää puheenvuorossaan huomiota oikeusvaltioon. Oikeusvaltio pysyy kasassa vain yhdessä kaikkien keskeispilareidensa — demokration, oikeusturvan ja ihmisoikeuksien — varassa. Kunkin elementin on oltava paikoillaan ja itsessään vahva. Tuomioistuimet ovat kriittisen tärkeä osa kokonaisuutta.

Oikeusasiamies on jo pitkään kantanut huolta tuomioistuinlaitosta koskevan perustuslaillisen sääntelyn ohuudesta ja riippumattomuuden takeeksi tarvittavasta sääntelystä. Tuomioistuinten riippumattomuudesta onkin viime vuosina virinnyt tervetullutta keskustelua. Esillä on ollut erityisesti tarkempi perustuslaintasoinen sääntely korkeimpien oikeuksien tuomareiden jäsenmäärästä ja eläkeistä. Tuomioistuinten valtiosääntöistä kontrolliroolia vahvistavaa keskustelua on käyty perustuslain 106 §:ssä olevan ilmeisen ristiriidan vaatimuksen poistamisesta.

Oikeusasiamies on toistuvasti kiinnittänyt huomiota oikeuslaitoksen heikkoon resurssitilanteeseen, oikeudenkäyntien kestoon, lautamiesjärjestelmän periaatteellisiin ongelmiin ja määräaikaisten tuomareiden suureen määrään. Viime aikoina laillisuusvalvonnassa on korostettu myös sitä näkökulmaa, että tuomioistuimia ei tule hahmottaa osana valtionhallintoa samoin kuin hallintoviranomaisia. Apulaisoikeusasiamies Pölönen toteaa, että oikeusasiamiehen, tuomioistuinten edustajien ja eduskunnan lakivaliokunnankaan lukuisat kannanotot tuomioistuinten perusrahoituksen riittämättömyydestä eivät ole toistaiseksi realisoituneet valtion talousarviomenettelyihin asti. Kertomusvuonna oikeusministeriö käynnisti laatuaan ensimmäisen oikeudenhoitoa koskevan selonteon laatimisen. Pölönen pitää sitä tärkeänä oikeusvaltion itsearvioinnin instrumenttina. Tässä yhteydessä lainsäätäjälle avautuu mahdollisuus arvioida resurssien ohella myös tuomioistuinlaitoksen perustuslaillisen sääntelyn tarkistamistarpeita.

Arvoisa herra puhemies! Näiden puheenvuorojen jälkeen kertomuksessa on katsaus oikeusasiamiesinstituution toimintaan vuonna 2021. Kertomusvuonna saimme jälleen ennätysmäärän kanteluita, yhteensä yli 7 700 kantelua. Tämä on kaikkien aikojen suurin lukumäärä ja lähes 700 kantelua enemmän kuin edellisellä vuonna. Asiamäärät nousivat lähes kaikilla hallinnonaloilla. Voimakkainta kasvu oli terveydenhuoltoon liittyvissä kanteluasioissa, joissa kasvua oli edelliseen vuoteen verrattuna peräti 65 prosenttia, mikä selittyy pääosin koronaepidemiaan liittyvillä asioilla. Kolme viimeistä vuotta eli 2019, 2020 ja 2021 ovat kaikki olleet kantelumäärältään ennätyksellisiä. Jokaisena niistä kasvua on ollut yli 10 prosenttia ja yhteensä noina kolmena vuotena lähes 40 prosenttia kasvua kantelumäärissä.

Kanteluasioita myös ratkaistiin kertomusvuonna ennätysmäärä, lähes 7 900 eli itse asiassa jopa vähän enemmän kuin niitä saapui, ja kanteluiden suuresta määrästä huolimatta saavutimme vuoden lopussa myös kanteluiden enintään yhden vuoden käsittelyaikatavoitteen. Tämä tavoite saavutettiin jo yhdeksännen kerran peräkkäin. On kuitenkin todettava, että kanslian henkilöstö on jälleen työskennellyt jaksamisensa äärirajoilla, ja tämän tavoitteen saavuttamisessa oli keskeistä se, että koronaepidemian takia tarkastuksia ei voi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

tu tehdä entiseen tapaan. Tarkastuksia tehtiin 39 ja nekin pääasiassa asiakirjatarkastuksina, kun ennen koronaa tarkastuksia tehtiin yli 100 vuosittain. Omia aloitteita ratkaistiin 90, ja lausuntoasioita oli noin 150, mikä sekin oli ennätysellinen määrä.

Kaikista kanteluista ja omista aloitteista yli 1 000 asiaa eli yli 13 prosenttia johti oikeusasiamiehen toimenpiteisiin. Tämä toimenpideprosentti on kansainvälisessäkin vertailussa hyvin korkea. Tuossa pari viikkoa sitten tapasin Ruotsin oikeusasiamiehen, ja kävi ilmi, että heillä kaikista kanteluista noin 5 prosenttia johtaa toimenpiteisiin, kun meillä siis yli 13 prosenttia. Minusta tämä toimenpideprosentti kertoo laillisuusvalvonnan laadusta eli siitä, että kanteluiden pohjalta löydetään virheellistä menettelyä, joka antaa aihetta oikeusasiamiehen arvosteluun taikka ohjaukseen.

Toimintatietojen jälkeen kertomuksessa on laaja pääjakso perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Tähän jaksoon on sisällytetty muun ohella oikeusasiamiehen toiminta kansainvälisiin sopimuksiin perustuvissa erityistehtävissä. Näitä ovat kansallisen valvontaelimien tehtävä, jossa on kysymys tarkastusten tekemisestä paikkoihin, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä. Heihin luetaan vankien ohella esimerkiksi eräät vanhukset, lapset, psykiatriset potilaat ja kehitysvammaiset henkilöt. Toinen erityistehtävä perustuu YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehtyyn yleissopimukseen.

Kertomuksen neljänteen jaksoon on koottu kaikki koronavirukseen liittyvät asiat. Kaikkiaan kertomusvuonna tuli käsiteltäväksi noin 1 100 laillisuusvalvonta-asiaa, jotka liittyivät tavalla tai toisella koronaepidemiaan.

Ja lopuksi, kertomuksen viidentenä pääjaksona, on kaikkein laajin hallinnonalakohtainen tai asiaryhmittäinen jakso laillisuusvalvonnasta tehdyistä havainnoista.

Arvoisa herra puhemies! Tässä oli esittelypuheenvuoroni. Toivon, että kertomus antaa eduskunnalle mahdollisuuden arvioida lainsäädännön ja julkisen hallinnon tilaa sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. Kiitokset, oikeusasiamies Jääskeläinen. — Ja nyt edustaja Soinikoski.

17.14 Mirka Soinikoski vihr: Arvoisa puhemies! Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus on tärkeä väline perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvontaan Suomessa. Kertomuksen esittämiin lainsäädännöllisiin puutteisiin onkin siksi suhtauduttava asianmukaisella vakavuudella.

Mielestäni kertomuksen keskeisin anti on vuosittain tiivistetty lukuun ”Kymmenen keskeistä suomalaista perus- ja ihmisoikeusongelmaa”. Tuo luku on karua luettavaa, ja siitä tulisi jokaisen kunta- ja aluevaltuutetun olla hyvinkin tietoinen. Puutteita perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa on niin vanhuspalveluissa, lastensuojelussa, vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisessa kuin vankien tai paperittomien ihmisten perusoikeuksien kohdalla. Lisäksi vakava ongelma Suomessa on oikeusprosessien pitkät kestot — ilmiö, jota koronapandemia on pahentanut entisestään. Meidän tulee yhdessä löytää kestäviä ratkaisuja näihin ongelmiin.

Arvoisa puhemies! Nostan erikseen esille oikeusasiamiehen nostamat puutteet lastensuojelussa. Valitettavasti tämä tuntuu olevan kestoaihe, sillä puutteet lastensuojelun saralla nousevat vuosittain kertomuksen ongelmien top kymppiin. Lastensuojelun asiakkaina olevilla lapsilla ja perheillä on suuria vaikeuksia saada tarvitsemaansa apua ja tukea. Etenkin mielenterveyspalveluiden saaminen on todella heikolla tasolla verrattuna olemassa ole-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

vaan tarpeeseen. Lapsen vakava oirehtiminen tai vammaisuus saattaa jäädä kokonaan hoitamatta tai huomaamatta, vaikka perhe on palveluiden piirissä. Puutteet lastensuojelussa on noteerattu myös muissa valvontaelimissä. Lapsiasiainvaltuutettu nosti omassa vuosikertomuksessaan lastensuojelun kriisin yhdeksi suurimmista epäkohdista lasten oikeuksien toteutumisessa Suomessa. Seuraavalla hallituskaudella on aloitettava lastensuojelulain kokonaisuudistus, jotta näihin lastensuojelun ongelmiin pystytään aidosti puuttumaan. Nykyinen lastensuojelulaki on useaan kertaan parsittu ja teipattu kokoon, mikä kuuluu sekä lapsiasiainvaltuutetun että eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksista. Nyt on korkea aika korjata lastensuojelua lapsen edun ja lapsen oikeuksien mukaiseksi.

Arvoisa puhemies! Toinen keskeinen ongelma, jonka haluan nostaa esille kertomuksesta, on puutteet terveystalouden saatavuudessa. Erityisesti hoitoon pääsyssä ja yhteyden saannissa terveydenhuoltoon on vakavia puutteita, ja ne vaarantavat paitsi potilasturvallisuuden myös ihmisten perusoikeuden saada hoitoa. Puutteet terveydenhoidon saatavuudessa syventävät yhteiskunnan hoitovelkaa ja lisäävät vakavien sairauksien määrää, kun ihmiset eivät pääse ajoissa hoidon piiriin. Näin ei voi jatkua. Jokaisella on oikeus saada hoitoa sairauksiinsa, ja mitä varhaisemmassa vaiheessa, sen parempi. Toivon, että yhtenä ratkaisuna tähän ongelmaan on hallituksen säätämä kiireettömän hoidon hoitotakuu, jolla turvataan hoitoon pääsy seitsemässä päivässä hoidon tarpeen arvioinnista. Pelkkä velvoite ei kuitenkaan riitä. Hyvinvointialueet tarvitsevat kestävästi rahoitus pohjan, jotta hoitotakuu pystytään aidosti toteuttamaan kaikkialla Suomessa. Hyvinvointialueille on annettava aito mahdollisuus onnistua tehtävässään, ja historiallista muutosta on tuettava riittävästi myös tulevina vuosina.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja edustaja Mäkisalo-Ropponen.

17.17 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Kiitos oikeusasiamiehelle jälleen informatiivisesta kertomuksesta. Valitettavasti joudun tänäkin vuonna toteamaan, että jälleen kerran eräiden erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien, kuten hoidon ja hoivan tarpeessa olevien ikäihmisten, vammaisten henkilöiden ja lastensuojeluasiakkaiden, kohdalla toistuvat samat ongelmat vuodesta toiseen. Korona jopa syvensi näihin ihmisryhmiin kohdistuvia perus- ja ihmisoikeusloukkauksia. Koronaa käytettiin perusteluina esimerkiksi moniin rajoitustoimenpiteisiin, vaikka niille ei juridista perustetta olisi ollutkaan. Rajoituksia tehtiin tai palveluja vähennettiin tai lakkautettiin jopa niin sanotusti varmuuden vuoksi. Näistä toimenpiteistä aiheutui paljon inhimillistä kärsimystä, mutta pidemmällä tähtäyksellä myös yhteiskunnalle taloudellisia menetyksiä esimerkiksi ikäihmisten toimintakyvyn heikentymisen tai omaisen uupumisen vuoksi.

Laitoshoidossa ja ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköissä asuu kymmeniätuhansia vanhusasiakkaita. On käsittämätöntä, että jatkuvasti, vuodesta toiseen, tulee ilmi ravinnon, hygienian, vaippojen vaihdon, kuntoutuksen, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja ulkoilun puutteita. Puutteita on havaittu myös lääkärikäyntien tiheydessä, lääkehoidossa ja hammashoidossa. Puutteet johtuvat usein henkilökunnan riittämättömästä määrästä tai johtamisen puutteista.

Tällä hetkellä ongelmana on kahden eri lainsäädännön ristiriitaisuus. Toisaalta laki määrittelee henkilöstömitoitukset. Itse ajattelen, että mitoitukset ovat äärettömän tärkeitä inhimillisen ja laadukkaan hoidon näkökulmasta, mutta toisaalta lain mukaan oikean asumispaikan pitäisi löytyä kolmessa kuukaudessa. Kotona asuu paljon muistisairaita, joiden oi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

kea hoitopaikka ei inhimillisesti ottaen ole enää oma koti. Nyt eri puolilla Suomea on jouduttu tilanteeseen, jossa henkilöstömitoitukset eivät täyty hoitotyöntekijäpulan takia, ja siksi ympärivuorokautisen palveluasumisen paikkoja on suljettu ja yhä enemmän ikäihmisiä on kotihoidossa, vaikkei kotihoito ole enää heille oikea asumispaikka. Kysynkin oikeusasiamieheltä hänen mielipidettään: miten tällaisessa kahden lain ristiriitatilanteessa pitäisi toimia?

Arvoisa puhemies! Vanhustenhoidossa ja -hoivassa käytettävien itsemääräämisoikeuden rajoittamistoimenpiteiden tulisi perustua lakiin. Vaadittava säädöspohja kuitenkin lähes kokonaan puuttuu. Rajoitustoimenpiteitä myös käytetään, vaikka se ei ole välttämätöntä ja tilanteet olisivat ratkaistavissa muilla keinoin. Osaamisen puutteet tulevat erityisesti esille muistisairaiden hoidossa ja hoivassa. Siellä yhtenä rajoitustoimenpiteenä käytetään myös rauhoittavia lääkkeitä, jotka kyllä poistavat esimerkiksi haasteellista käyttäytymistä, mutta samalla usein myös toimintakyky heikkenee. Koronapandemian aikana virheellisiä toimintakäytäntöjä on ollut entistä enemmän eri hoivayksiköissä. Vanhusten oikeuksia rajoitettiin ja edelleen rajoitetaan tarpeettomasti terveysturvallisuuden perusteella.

Toisena epäkohtana nostan esille lastensuojelun ongelmat. Lastensuojelun yleinen voimavarojen puute ja erityisesti pätevien työntekijöiden huono saatavuus ja työntekijöiden suuri vaihtuvuus heikentävät lastensuojelupalveluiden laatua. Lasten tarvitsemien monialaisten palveluiden toteutuksessa, eri hallintoalojen keskinäisessä yhteistyössä ja palvelujärjestelmien yhteensovittamisessa on valtavia puutteita. Suuria ongelmia on esiintynyt pitkään lastensuojelun sijaishuollon ja psykiatrisen hoidon välisessä yhteistyössä, mutta myös esimerkiksi oppilas- ja opiskelijahuollon, vammaisille lapsille tarkoitettujen palveluiden sekä lastensuojelun välisessä yhteistyössä. Lapsen tarvitseman hoidon ja palveluiden yhteensovittamattomuus heikentää hoidon tuloksia ja voi johtaa lapsen oireiden pahenemiseen.

Lapsen vakava oirehtiminen tai vammaisuus saattaa jäädä myös kokonaan hoitamatta tai huomaamatta lastensuojelussa. Tarjolla olevat palvelut ovat erityisesti mielenterveyden hoidon osalta riittämättömiä tarpeeseen nähden. Lastensuojelun sijaishuollossa ei juurikaan ole sellaisia yksiköitä tai palveluita, joiden avulla pystyttäisiin puuttumaan tehokkaasti lapsilla esiintyviin vakaviin päihdeongelmiin esimerkiksi tarjoamalla tarvittaessa päihdehoitoon kytkeytyviä mielenterveyspalveluja tai katkaisemalla lasta vahingoittava päihdekierre. Lapset, jotka huonokuntoisuutensa tai vaikeiden oireittensa vuoksi tarvitsevat väliaikaisesti sellaista vaativaa sijaishuoltoa, johon kuuluu paljon erilaisia integroituja palveluja ja tukea, tai lapset, jotka tarvitsevat muuta erityistä yksilöllistä sijaishuoltoa, voivat joutua jonottamaan tarvitsemaansa hoitajaksoa tai apua useiden kuukausien tai jopa vuoden ajan. Nämä pitkät odotusajat ovat jokaisen lapsen ja nuoren ja hänen tulevaisuutensa kannalta kohtuuttomia.

On huolestuttavaa, että lasten mielenterveyden ongelmia hoidetaan aiempaa useammin vahvoilla, ensisijaisesti aikuisille tarkoitetuilla mielialalääkkeillä. Lastensuojelun ja lastenpsykiatrian alueen yhteisestä palvelurakenteesta puuttuvat tarkoituksenmukaiset sijoituspaikat niille lapsille, jotka tarvitsevat lastensuojelun sijaishuollon lisäksi myös vahvaa psykiatrista hoitoa. Näiden lasten tarvitsemia palveluja ei pystytä järjestämään tyydyttävällä tavalla pelkästään lastenkodissa tai pelkästään psykiatrisessa sairaalassa. Huolestuttavaa on myös se, että lastensuojelulapset eivät tiedä omia oikeuksiaan tai lastensuojelulaitosten velvollisuuksia. Lapset eivät myöskään aina tiedä, että heidän asioistaan vastaavien sosiaaliryöntekijöiden tehtävänä on myös tukea ja auttaa heitä ja heillä on oikeus tavata so-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

siaalityöntekijänsä henkilökohtaisesti. Lapsille ei aina kerrota myöskään heille kuuluvista oikeussuojakeinoista lastensuojelulain edellyttämällä tavalla.

Lastensuojelun sijaishuollon valvonta on suurelta osalta riittämätöntä, eikä aluehallintovirastoilla ole vielä riittävästi voimavaroja niille kuuluvien tarkastusten tekemiseen. Lastensuojelun perhehoidon valvonta, joka kuuluu kuntien ja jatkossa hyvinvointialueiden sosiaaliviranomaisille, ei myöskään toteudu riittävässä määrin.

Näistä edellä mainituista lastensuojelun epäkohdista on myös tarkastusvaliokunta lausunut muun muassa lausunnossaan oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelle 2019, ja on erittäin surullista, että edelleen saamme lukea näistä samoista epäkohdista myöskin tämän vuoden oikeusasiamiehen kertomuksessa. Meillä ei ole varaa menettää tällä tavalla yhtään lasta tai nuorta, sillä he ovat tämän kansakunnan tulevaisuus, ja sivistyneessä yhteiskunnassa ei pitäisi toimia näin. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitos. — Ja edustaja Heinonen.

17.24 Timo Heinonen kok: Arvoisa puhemies! Kiitos oikeusasiamies Jääskeläiselle hyvästä esittelystä ja edustajakollega Mäkisalo-Ropposelle erittäin hyvästä, painokkaasta puheenvuorosta, jossa oli tärkeitä aiheita esillä.

Itse halusin nostaa esille nämä koronavirukseen liittyvät asiat, jotka tässä on kerätty yhteen kokonaisuuteen. Tässä ovat tuomioistuimet, poliisi, maanpuolustus, rikosseuraamusala ja sitten isona kokonaisuutena tietysti omaisten yhteydenpito ikäihmisiin. Itse sain tämän kokea myös läheltä, ja toivoisin, arvoisa hallitus, kun todennäköisesti teidän avustajakunnastanne joku tämän keskustelun kuuntelee ja läpi käy, että kävisitte nämä kantelut huolellisesti läpi ja katsoisitte, että emme olisi enää seuraavan pandemian aikana siinä tilanteessa, missä me olimme nyt. Nyt pitää jokaisessa hoivakodissa saada tapaamispaikat sellaisiksi, että ei enää käy niin, että joku on elämänsä viimeiset viikot, kuukaudet yksin, erossa vaimosta, miehestä, lapsista. Yksin. Muistisairas ei niiden viikkojen jälkeen enää muista.

Toivon, että tähän tartutaan ja nämä tehdään. Nämä koskevat tietysti myös kehitysvammaisia ja montaa muuta, mutta ikäihmisten kohdalla monen elämä päättyi niin, että yhteiskunta ehkä meitä vahvoja suojatakseen eristi nämä heikot meidän yhteiskunnastamme loppuelämäkseen. Toivon, että näin ei kävisi enää koskaan, ja siksi toivon, että näihin toimenpiteisiin ryhdytään.

Arvoisa puhemies! Lopetan, kun tuossa edustaja Zyskowiczilla on puheenvuoro ja hän toivoo, että ehtisi vielä ennen puolta.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Hienoa. — Edustaja Zyskowicz vielä ehtii.

17.26 Ben Zyskowicz kok: Arvoisa puhemies! Aivan aluksi haluan kiittää edustaja Heinosta kohteliaisuudesta ja eduskunnan oikeusasiamiestä esittelypuheenvuorosta — ja oikeusasiamiestä myös siitä, että hän ja hänen virastonsa tekevät arvokasta työtä, vaikka olenkin joskus ollut eri mieltä niistä näkemyksistä, joita teidän ratkaisuisanne on ollut.

Nyt nostan kaksi asiaa esiin. Valtiontalouden tarkastusviraston ylijohtaja Tytti Yli-Viikari sopi erään virkamiehen kanssa, että virkamiehelle maksetaan pari vuotta palkkaa mutta hänen ei pidä eikä hän saa tehdä työtä virastossa. Minun mielestäni tämä on erittäin räikeätä veronmaksajien rahojen väärinkäyttöä. Te, herra oikeusasiamies, puutuitte asiaan ja

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

annoitte tästä ylijohtaja Yli-Viikarille huomautuksen. Muistan, kun eräessä hallintovaliokunnan kokouksessa, jossa olitte kuultavana, kysyin, miten päädyitte antamaan vain huomautuksen: eikö tämä olisi antanut aihetta mihinkään rankempaan arviointiin? Joka tapauksessa myöhemmin kävi niin, että yleinen syyttäjä syytti tämän asian osalta ylijohtaja Yli-Viikaria ja erästä toista johtavaa virkamiestä törkeästä virka-aseman väärinkäytöstä. Tuomioistuinin, ainakin alioikeus — nyt en tiedä, onko tämä asia tällä hetkellä hovissa vai joko se sieltä tuli, joka tapauksessa käräjäoikeus — tuomitsi Yli-Viikarin virka-aseman väärinkäytöstä, kun hän siis oli mennyt sopimaan virkamiehen kanssa virastossaan, että palkkaa maksetaan pari vuotta, osin puolitettuna, mutta töitä ei pidä eikä saa tehdä.

En ole vaatimassa noin yleisesti ottaen verta kehään, mutta kun muistan, että te, siis yleisesti teidän virastonne, olette antaneet huomautuksia poliisille siitä, kun he ovat olleet epäkohteliaita jollekin rosvolle, niin kyllä minä kysyn: miten päädyitte siihen, että tällaisesta virka-aseman, minun mielestäni törkeästä, väärinkäyttämisestä — vaikka siis rikosnimike tuomioistuimessa oli siis virka-aseman väärinkäyttö — riittää huomautus? Eli kysyn, miten te arvioitte yleisesti ottaen, mitkä keissit voidaan katsoa riittäviksi tällä tavoin ja mitkä viedään eteenpäin. Tämä on minun kysymykseni: miten päädyitte tässä siihen, että aihetta ei ole enempään?

Sitten toinen asia, herra puhemies: Kiinnititte, herra oikeusasiamies, esittelypuheenvuorossanne huomiota siihen, miten meidän tuomioistuinlaitokselta puuttuu voimavaroja ja miten eduskunnassa ja varmasti teidänkin puoleltanne on kiinnitetty huomiota siihen, että niitä tarvittaisiin lisää. Olen täysin samaa mieltä ja olen itsekin puhunut tässä salissa tuomioistuinlaitoksen voimavarojen vahvistamisen puolesta. Mutta olen kiinnittänyt huomiota myös siihen, että prosesseja voitaisiin jonkin verran kehittää ja keventää. Eli sen lisäksi — siis lisäksi — että annetaan lisää voimavaroja, voitaisiin jostakin ehkä säästää jonkun verran tarpeettomia voimavaroja.

Noin kuukausi sitten BenTV:ssä kerroin tähän sopivan esimerkin. Nimittäin kuusi vuotta sitten poliisi osana ulkomaalaisvalvontaa pyysi kahdelta tummaihoiselta naiselta illalla Helsingissä nähdäkseen heidän papereitaan. Nämä naiset pitivät tätä menettelyä siinä tilanteessa syrjintänä ja veivät asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan. Tässä lautakunnassa käsittely kesti kaksi vuotta. Lukuisat juristit olivat asiaa käsittelemässä. Sieltä syntyi 12 sivua päätöstä siitä, saiko poliisi siinä tilanteessa pyytää kahdelta ihmiseltä paperit vai oliko se syrjintää. Tästä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätöksestä valitettiin hallinto-oikeuteen. Siellä oli vielä korkeampipalkkaisia juristeja asioita käsittelemässä, ja sieltä syntyi 17 sivua oikeudellista tekstiä tästä asiasta. Tämän jälkeen — aina tietysti toinen — osapuoli valitti asiasta korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jossa oli vielä korkeampipalkkaisia juristeja käsittelemässä asiaa, ja sieltä syntyi 9 sivua tekstiä tästä samasta asiasta, saiko poliisi siinä tilanteessa pysäyttää kaksi naista Helsingissä kadulla ja saiko hän siinä tilanteessa pyytää heiltä nähdäkseen heidän henkilöllisyyspaperinsa vai oliko kyseessä etninen profilointi ja syrjintä.

Nyt minä kysyn teiltä, herra oikeusasiamies: Eikö esimerkiksi tässä tilanteessa olisi riittänyt se, että kaksi riippumatonta tahoa, tämä lautakunta ja hallinto-oikeus, käsittelevät tämän tapauksen? Pitikö tämä tapaus tästä, saako pyytää paperit, viedä vielä korkeimpaan hallinto-oikeuteen? Tätä käsiteltiin kuusi vuotta. Kaiken maksoivat veronmaksajat — ymmärtääkseni kaiken maksoivat veronmaksajat. Enkä nyt ota kantaa siihen, mikä siinä oli oikea ratkaisu. Kaikki olivat äänestysratkaisuja. Niin lautakunta, hallinto-oikeus kuin korkein hallinto-oikeus äänestivät ratkaisusta. Kysyn, herra oikeusasiamies: oletteko koskaan

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

kiinnittänyt huomiota siihen, että sen lisäksi — siis lisäksi, ei sijaan — että oikeuslaitokselle annetaan lisää voimavaroja, jotta päätökset eivät viipyisi ja jotta oikeusturva toteutuisi paremmin, voitaisiin katsoa myös meidän nykyisiä prosesseja: onko kaikki, mitä nykyään tapahtuu, tarpeellista?

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitoksia. — Ja nyt valitettavasti tähän keskusteluun tässä vaiheessa luvattu 30 minuuttia on käytetty, mutta eduskunnan oikeusasiamies Jääskeläinen on luvannut myös muiden aihealueiden tultua käsitellyiksi jäädä tänne vielä paikalle jatkamaan keskustelua kanssanne sitten illan päätteeksi.

Asian käsittely keskeytettiin kello 17.33.

Asian käsittelyä jatkettiin kello 19.54.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Nyt jatketaan aiemmin tässä täysistunnossa keskeytetyn asiakohdan 3 käsittelyä.

Keskustelu. — Edustaja Mäenpää poissa. — Edustaja Hoskonen.

19.54 **Hannu Hoskonen kesk:** Arvoisa herra puhemies! Tämä eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 21 on erittäin hyvää luettavaa, ja ilolla panin merkille sen, että tämä uusi laki oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin välisen työnjaon saamisesta lakiin on toteutunut. Kuulemani mukaan eduskunnan oikeusasiamies lausui omassa puheenvuorossaan hyvän tyytyväisyyden tapahtuneesta, ja se on hyvin helpottava tieto, koska muistan, että oman eduskuntaurani aikana tästä on keskusteltu paljon samassa yhteydessä tässä salissa. Mutta nyt kun se on saatu kuntoon, niin pidän sitä erittäin merkittävänä tapahtumana — hyvä näin.

Toinen asia, johon haluan kiinnittää huomiota, on kanteluiden käsittely. Se on hyvä, että kanteluiden käsittely on edennyt ihan normaalia tahtia ja on pysytty suurin piirtein tavoiteaikatauluissa.

Mutta asia, mikä minua huolestuttaa tavattoman paljon: olen tehnyt eduskunnan oikeusasiamiehelle 5. päivä helmikuuta kantelun, joka koski poliisin ja erätarkastajan menettelyä SusiLIFE-hankkeessa itärajan kunnissa. Siellähän tehtiin suorastaan henkilöön meneviä tarkastuksia ja epäiltiin tavallisia henkilöitä rikollisiksi. Esimerkiksi marjamies tarkistettiin sillä perusteella, että hän olisi muka menossa salaa susimetsälle, ja voin vakuuttaa, hyvät edustajakollegat, että naishenkilö, jolla on mukana puudelikoira ja repussa eväät ja puolukkasankoja mukana marjankeruulle, on tuskin susimetsälle menossa, mutta hänetkin tarkistettiin ja autoa katseltiin.

Eliikkä olen ihan varma siitä, arvoisa puhemies ja arvoisa eduskunnan oikeusasiamies, että jos tuossa Lasipalatsin kohdalla ruvettaisiin autojen peräkonttia tutkimaan — että olette menossa sudenmetsälle tai johonkin muuhun, jossa ampuma-asetta tarvitaan — henkilöiltä, joista ei edes tiedä, onko niitä, niin aivan varmasti nousisi valtava meteli, mutta maaseudun ihmisiä voidaan kohdella kuin rikollisia. Ja sitä pidän häpeällisenä, todella häpeällisenä, että ihmisiä kohdellaan kuin rikollisia. On hyvin vaikea ymmärtää, miksi asiat ovat menneet tähän malliin tämän SusiLIFE-hankkeen osalta.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

Ajatelkaa, hyvät edustajakollegat: se maaseudun pieni koululainen, joka taksista jää kotinsa tienvarteen, maantien varteen, kävelläkseen kotiin, pelkää oman henkensä puolesta, kun susia on aivan älyttömän paljon. Juuri äsken tarkistin ennen tänne saliin tuloa ystäväni kautta Tassu-tietokannasta, jota Luonnonvarakeskus ylläpitää, että Ilomantsissa on muka yksi lauma vain — Mutalahden lauma — jossa on neljä sutta. Siellä on kymmeniä susia pyörimässä kunnan alueella. Kerron tässä, kun oikeusasiamies on paikalla: Tilanne oli sellainen erään ilomantsilaisen kylätien luona, kun taksi vei pientä tyttöä kotiin koulusta ilta-päivällä. Onneksi taksinkuljettaja, nuori mies, oli terävisilmäinen. Hän huomasi 200—300 metriä ennen sen tytön kotipihan tiehaaraa — mistä hänen metsään lähtevä, kotiin menevä tie alkaa — ja siihen maantien varteen olisi se pieni tyttö pitänyt jättää kotimatkalta kävelemään kohti kotia. No, onneksi tämä taksikuski oli todellakin tarkkasilmäinen, ja hän miehenä, jolla on sydän kohdallaan ja järki päässä, vei tämän tytön rappusen viereen kotiin, että hän pääsee kotiin.

Miksi me maaseudun ihmiset joudumme tällaista sietämään? Luonnonvarakeskus vääristelee Tassu-tilastoja. Ilomantsin eri puolilta on nähty riistakameroissa yhtä aikaa valtavat määrät susia, laumojia. Minun kesämökin pihallakin ne ovat käyneet, ja ei ole kysymys Mutalahden laumasta varmasti. Tällaista vedätystä sallitaan, ja koko ajan vaarannetaan niiden pienten koululaisten henki. Minäkin jouduin yhtenä iltana soittamaan tyttärelleni siitä, kun kuulin ystäväni soittamana — tänne eduskuntaan hän soitti ja sanoi, että tiedätkö, että tässä kylän pinnassa pyörii susilauma. No, tyttäreni, joka oli töistä tullut terveystieteiltä, kävi hakemassa lapset päiväkodista ja vei ne tietysti kotiin, mutta minä soitin hänelle, että älä päästä lapsia ulos yksinään.

Ajatelkaa, miltä niistä ihmisistä tuntuu, kun jatkuvassa kuolemanpelossa eletään. Ja viranomaisille on siitä informoitu, ja jatkuvasti Luonnonvarakeskus vääristelee tietoja. Pahinta oli minusta se, kun muutama vuosi sitten tein tästä tutkimuksen itärajan kunnissa, eli Ilomantsi, Lieksa, Nurmes, Juuka, Valtimo — Valtimo on nyt liitetty sittemmin Nurmeksen kaupunkiin — ja Kuhmo: tällä alueella oli aivan varmasti 150 sutta, ihan varmasti, ne olivat näköhavaintoihin perustuvia lausuntoja. Ja mikä pahinta, arvoisa oikeusasiamies, kävin Kuhmossa, ja siinä kantelussa esitin myös sen, että Kuhmossa oli sillä hetkellä... Jututin sitä miestä, joka kävi ampumassa eräältä naiselta, joka kasvatti koirasusia. Siellä oli ihan aikuisen suden näköinen eläin, joka oli hieman toki nälkiintynyt, mutta häkissä ja älyttömän äkäinen, ja sitten oli niitä isoja narttukoiria, joita risteytettiin tämän suden kanssa. Tein siitä kantelussa maininnan. Edes poliisi ei ole käynyt sitä tutkimassa. Ja juuri nämä koirasudet ovat se vaara, joka vaarantaa niiden pienten lasten hengen. Ne eivät pelkää eivätkä vierasta mitään. Ne ovat tottuneet ihmiseen, kun se genetiikka on muuttunut, mutta ei vaan Suomessa ole sellaista voimaa, että lähdettäisiin tällaisia tutkimaan — ja susipartiomiehet, ne erävalvojat ja poliisit, ravaavat siellä kesämökkiteillä, autolla ajelevat. Kukaan ei turvaa sen pienen koululaisen kotimatkaa, ei kiinnostu patkän vertaa.

Niin, arvoisa puhemies ja arvoisa oikeusasiamies, toivoisin, että oikeusasiamies puuttuisi tähän menettelyyn, ei sen takia, että minulla olisi henkilökohtainen kunnianhimo tässä pelissä — ei yhtään, minun lauseilla ei ole mitään arvoa, ei mitään arvoa — mutta sen pienen tytön ja pojan, jotka jäävät sinne koulutien varteen lähteäkseen kotiin kävelemään, hengestä minä tässä puhun, hänen turvallisuudestaan, mutta siitä ei tunnu kukaan enää välittävän. Olen siitä hyvin pahoillani.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja edustaja Kilpi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

20.00 **Marko Kilpi kok:** Arvoisa puhemies! Taitaa muodostua jo pikkuisen perinteeksi aina näissä tilanteissa ottaa esille lastensuojelu ja se, mitä nyt liittyy esimerkiksi huostaanottoihin. Käsittääkseni jälleen kerran on tullut varsin paljon kanteluita lastensuojelun toiminnasta. Tämä tuntuu olevan vuosittainen perinne. Meillä on isoja ongelmia lastensuojelussa, meillä on huostaanotossa paljon ongelmia, ja meidän pitää ymmärtää se, että kun nyt yhteiskunta ottaa lapsen kodista, pois niistä olosuhteista, joissa hänellä ei ole enää turvallista olla, niin me teemme yhteiskuntana silloin aikamoisen lupauksen. Me lupaamme silloin, että me tuotamme sille lapselle turvallisuutta, me tuotamme rajoja ja rakkautta, mitä hänellä ei ole. Ja se tilanne, mikä nyt on lastensuojelun osalta ollut jo pitempään kehiteillää, on se, että näitä ei pystytä tarjoamaan. Tilanne on jopa sellainen, että siellä ovat niin lapset kuin myöskin henkilökunta olleet vaarassa. Ei olla pystytty rajoittamaan lapsen elämistä, toimimista oikein millään tavalla. Nämä huostaanottopaikat ovat olleet vähän niin kuin tämmöisiä hollitupia, missä mennään ja tullaan niin kuin halutaan, ja kun lapsi sieltä karkaa, niin totta kai siellä on sitten henkilökunnan velvollisuus ottaa ja etsiä nämä lapset. Ja kun sellainen löytyy, niin häntähän ei voi sitten ottaa kiinni, vaan poliisin pitää tehdä se, ja poliisi antaa sitten virka-apua, jos pystyy ja jos siellä yleisjohto siihen luvan antaa, ja tämä on yleensä aika pitkä prosessi, että voidaan tehdä juuri se toimenpide, mitä siellä pystyy tekemään.

Näissä tilanteissa koen velvollisuudeksi aina nostaa tämän tilanteen esille, koska tilanahan on kestävätkin näissä laitoksissa. Siellä on valtavasti lapsia, jotka ovat niin huonossa kunnossa, että he tarvitsevat niin sanottua EHO-hoitoa, erityistä hoitoa, ja näitä paikkojahan ei ole kuin vain rajatusti. Siellä henkilökunnan toimivaltuudet riittävät siihen, että voidaan tuottaa lapselle niitä heidän tarvitsemiaan asioita: turvallisuutta, rajoja, rakkautta, välittämistä. Mutta ei sen pitäisi olla sillä tavalla, että meidän pitäisi olla yhä enemmän vain työntämässä lapsia EHO-jaksoille, vaan meillä on selkeä rakenteellinen ongelma. Meillä on lastensuojelulakia muutettu sillä tavalla, että se nyt ottaisi huomioon yhä enemmän lapsen oikeudet, mikä on hyvä asia, mutta se tarkoittaa myös sitä, että meillä pitäisi olla riittävästi resursseja turvaamaan se, että nämä oikeudet toteutuvat ja ne voidaan ottaa huomioon. Tämä on taas jälleen kerran esimerkki siitä, että käytäntö ei seuraa sitä, mitä lainsäädännöllä ja niillä muutoksilla haetaan. Haluaisin kyllä nähdä... Tämä on niin tärkeä asia, että tämä pitäisi saada vihdoin ja viimein kuntoon. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitos. — Edustaja Mäenpää.

20.04 **Juha Mäenpää ps:** Arvoisa puhemies! Taitaa olla jokavuotinen perinne, että puhun täällä lastensuojelusta, aivan kuten edustaja Kilpi. Puhumme ehkä vähän eri näkökulmasta, mutta täällä eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa on merkattu kymmenen keskeistä suomalaista perus- ja ihmisoikeusongelmaa, ja ensimmäisenä siellä ovat puutteet vanhusten oloissa ja kohtelussa.

”Laitoshoidossa ja palveluasumisen yksiköissä asuu kymmeniätuhansia vanhusasiakkaita. Jatkuvasti tulee ilmi ravinnon, hygienian, vaippojen vaihdon, kuntoutuksen, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja ulkoilun puutteita. Puutteita on havaittu myös lääkärikäyntien yhteydessä, lääkeshoidossa ja hammashoidossa. Puutteet johtuvat usein henkilökunnan riittämättömästä määrästä tai johtamisen puutteesta.” Ja nyt lainaan täältä vielä: ”Koronapandemian aikana virheellisiä toimintakäytäntöjä on ollut eri hoivayksiköissä. Riskinä on

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

edelleen, että vanhusten oikeuksia rajoitetaan tarpeettomasti terveysturvallisuuden perusteella.”

Arvoisa puhemies! Itse näen, että tämä hoitohenkilökunnan rokotuspakko on pahentanut tätä tilannetta huomattavasti, ja mielestäni se hoitajien rokotuspakko itsessään on jo ihmisoikeusongelma, eli tämä tartuntatautilain pykälä 48 a. On semmoisia vanhusten hoiva-yksiköitä, joissa jopa kolmasosa henkilökunnasta ei ole halunnut ottaa näitä rokotteita, ja te tiedätte sitten, mitä siitä seuraa: siellä on liian vähän henkilökuntaa, liian vähän käsiä.

Toisena kohtana täällä on puutteet lastensuojelun toteutumisessa ja kuntien lastensuojelun yleinen voimavarojen puute. Erityisesti pätevien työntekijöiden huono saatavuus ja työntekijöiden suuri vaihtelevuus heikentävät lastensuojelupalveluiden laatua — ja niissä mielestäni todella paljon on laatua.

Ymmärrän sen näkökulman, mistä Kilpi kertoi, ja on totta, että hyvin usein päätökset ovat oikeita ja lapsi on syytä ottaa huostaan, mutta valitettavan usein on myös semmoisia tapauksia, joissa lapsi otetaan huostaan ja joissakin tapauksissa se saattaa mennä ojasta allikkoon. Minulla on tiedossani juuri yksi sellainen tilanne, jossa äidiltä on otettu lapsi pois, ja on niin ikävästi tilanne, että nyt terveydenhuoltoviranomaiset tekevät lastensuojeluilmoituksen siitä paikasta, jonne tämä on siirretty hoitoon. Tämä on todella vakava ongelma.

Mielestäni nämä lastensuojelun laintulkinnat ehkä vaihtelevat — en tiedä, onko siinä laissa edes varsinaisesti vikaa, mutta niissä tulkinnan käytännöissä on todella paljon eroja, ja ne saattavat olla maakunta- tai kuntakohtaisia. Siellä on vaikeuksia esimerkiksi tunnistaa tällaisia neuropsykiatrisia, ovatko ne ominaisuuksia — elikkä esimerkiksi Aspergerlapsi saattaa joutua huostaanotetuksi, koska ei tunnisteta välttämättä sitä ominaisuutta, ja sitten epäillään, että vanhemmat jotenkin huonosti kasvattavat, ja tämän johdosta lapsi saattaa joutua huostaanotetuksi.

Huostaanotetun lapsen ja hänen perheensä jälleenyhdistämisestä ei useinkaan tehdä suunnitelmia, eikä sen toteuttamista arvioida asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä. Lapsen ja hänen perheensä jälleenyhdistämistä voidaan edistää tekemällä vanhemmille vanhemmuutta tukeva asiakassuunnitelma, mutta sitä ei useinkaan tehdä. Tämä on todella suuri ongelma ja puute. Täytyy sanoa, että lähes juristin opinnot tarvitsee sellainen vanhempi, jolta lapsi viedään ehkä aiheetta, heikoin perustein pois, että hän saa lapsensa sieltä takaisin. Tulee yhteiskunnalle kalliiksi, jos sijoitetaan semmoisia lapsia, jotka oikeasti selviytyvät kotona hyvin. He ovat pärjänneet vuosia kotona hyvin, ja sitten joku pieni lapsen tai vanhemman omituinen käytös laukaisee tällaisen tilanteen.

Olen seurannut yhtä tapausta, jossa lapsella on todennäköisesti Asperger ja myöskin toisella vanhemmista on Asperger. Olen yrittänyt jouduttaa sitä, että vanhemmatkin pääsisivät tutkimukseen siitä, onko heillä joku neuropsykiatrisen ominaisuus, mutta valitettavasti siellä taas sitten terveydenhuollon puolella jonot ovat niin pitkiä, että saattaa mennä vuosia, että pääsee lääkäriin. Silloin kokisin näin, että tällainen lasten elämä on oikeastansa aika lailla, en voi sanoa pilattu, mutta tilanne on semmoinen, että se luo haasteita sitten tulevaisuuteen.

Täällä on vielä kolmantena vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen puutteet. Vammaisten henkilöiden yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet eivät toteudu. Puutteita on toimitilojen esteettömyydessä, asioinnin saavutettavuudessa ja kohtuullisten muutosten toteuttamisessa. Tässä on hyvin usein semmoinen saavutettavuusongelma, josta sitten vanhemmat saattavat ottaa yhteyttä, ja aika voimattomaksi siinä itsensä tuntee, kun yrittää neuvoa, miten jatkossa pitäisi toimia.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

Mutta tämä nyt ehkä tästä lastensuojelusta. Laki on käsittääkseni ihan ok, mutta tulkin-
taerot ovat kyllä todella valtavia eri puolella Suomea, ja ehkä se johtuu siitä pätevien työn-
tekijöiden puutteesta. — Kiitoksia.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitoksia. — Edustaja Autto.

20.11 **Heikki Autto kok:** Arvoisa puhemies! Arvostan kovasti, että oikeusasiamies on
täällä paikalla seuraamassa tätä keskustelua ja ehkäpä hetken kuluttua ottamassa osaa kes-
kusteluun, koska, jos vain puhemies sallii, mielelläni kuulisin kyllä oikeusasiamieheltä
toki aika spesifistä kysymyksestä, mutta kysymyksestä, joka on muodostumassa ehkä pe-
rinteistä oikeuskäytäntöömme haastavaksi. Ja tämä koskee saamelaisien asemaa osana
suomalaista oikeusjärjestelmää.

Nyhtän tässä oikeusasiamiehen kertomuksessa nämä saamelaisiin liittyvät kysymykset
koskevat lähinnä tätä rajaliikennettä, sen rajoittamista pandemiatilanteessa, ja niitä poik-
keuksia, joita sitten valtioneuvosto omissa ohjaavissa ratkaisuissaan teki, että esimerkiksi
saamelaisilla poronhoitajilla on erivapaus muihin kansalaisiin nähden, mikä liittyy tähän
rajan ylittämiseen. Tämä on eittämättä ollut kysymys, joka on herättänyt vaikkapa siellä
kotiseutualueella kysymyksiä siitä, mistä esimerkiksi rajavartija, joka on käsketty vaikka-
pa esimerkiksi Vaalimaalta — mikä oli tyypillinen tilanne tuolloin koronapandemian ai-
kaan, että itärajalta käskettiin näihin sisärajavälvonnan tehtäviin — pystyy sanomaan,
kuka on saamelainen ja kuka ei ole saamelainen. Näitä erilaisia tilanteita, joissa saamelais-
ten osalta ja muiden Suomen lainkäytön piirissä olevien ihmisten osalta on oikeuskäytäntö
on alkanut eriytymään, on vaikkapa kalastuslainsäädäntöön, kalastusoikeuksiin liittyen ja
niin edelleen, ja tuomioistuimistakin on tullut nyt ennakkopäätöksiä, että saamelaisilla on
erilainen oikeus kalastaa niin sanotuissa kotivesissä kuin sitten muilla suomalaisilla tai
muuten täällä Suomessa olevilla henkilöillä. Tämä kieltämättä alkaa ilmiönä ikään kuin
haastaa tätä suomalaista perinteistä, hyvin legalistista oikeusjärjestelmää.

Oikeastaan kysyisin oikeusasiamieheltä: Jos tällainen kantelu vaikkapa saamelaisien
oikeuksiin liittyen tehdään ja siinä vedotaan sitten näihin saamelaisien sinänsä täysin asi-
allisiin perustuslaillisiin oikeuksiin, että kieltä ja kulttuuria pitää pystyä turvaamaan, niin
keitä oikeusasiamies ajattelee, että nämä saamelaiset ovat? Miten tämä määritellään? Tämä
on mielestäni semmoinen mielenkiintoinen kysymys, kun esimerkiksi apulaisoikeusasia-
mies on tässä joutunut ottamaan siihen kantaa ja varmasti muutkin lakia tulkitsevat tahot
ottavat siihen jatkossa yhä useammin kantaa.

Tämä kysymys on kiinnostava tietysti erityisesti tuolla omassa vaalipiirissäni, jossa saa-
melaisien kotiseutualueella ihmiset asettuvat jossain määrin eriarvoiseenkin asemaan sen
vuoksi, että toiset ikään kuin täyttävät tämän määritelmän, toiset eivät. Mistä esimerkiksi
tässä tapauksessa vaikka se rajaviranomainen voi tietää, kuka on saamelainen ja kuka ei?
Tämä on lähinnä se kysymys. Voi olla, arvoisa puhemies, että tämä on liian vaikea kysy-
mys tässä ottaa kantaa, mutta mielelläni vähän kuulisin myöskin siitä, kun tämä on niin vai-
kea kysymys, liittykö tähän jotakin ongelmakenttää, joka pitäisi ehkä ratkaista.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja nyt oikeusasiamies Jääskeläinen, jos ha-
luatte kommentoida kuulemaanne, niin olkaa hyvä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

20.15 Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen: Arvoisa herra puhemies! Kiitän näistä puheenvuoroista, joita kertomuksen käsittelyn yhteydessä täällä on esitetty.

Sellaisia minulle osoitettuja kysymyksiä esitti edustaja Mäkisalo-Ropponen. Hän tiedusteli, miten oikeusasiamiehen mielestä tulisi toimia hänen kuvaamassaan kahden lain ristiriitatilanteessa. Minä totean, että en tässä yhteydessä katso voivani ottaa kantaa tällaiseen tulkintatilanteeseen, ja itse asiassa oikeusasiamies ylipäänsäkään toiminnassaan ei ota kantaa hänelle esitettyihin yleisiin laintulkintakysymyksiin.

Edustaja Zyskowicz otti esille Valtiontalouden tarkastusviraston pääjohtaja Tytti Yli-Viikaria koskevan asian ja kysyi, miksi olin tuossa asiassa antanut vain huomautuksen, kun asia oli sittemmin johtanut rikosprosessiin ja langettavaan tuomioon käräjäoikeudessa. No, tämä asiahan ei sinänsä tähän vuoden 2021 toimintakertomukseen liity, olin oman päätökseni antanut tuossa asiassa vuonna 2020, ja se oli vuoden 2020 kertomuksessa, mutta voin ihan lyhyesti tätä kommentoida. Tämä edustaja Zyskowiczin kysymys liittyy pääjohtaja Yli-Viikarin menettelyn moitittavuuden arviointiin, ja nyt, kun juuri tämä kysymys on parhaillaan rikosprosessin kohteena hovioikeudessa, en tietenkään voi täällä ruveta esittämään siihen liittyviä näkökohtia.

Totean yleisesti, että kantelumenettely ja rikosprosessi ovat eri menettelyitä, ja kantelumenettelyssä ei voida tehdä rikosoikeudellista arviota. Kantelumenettelyssä ankarin toimenpide on huomautus. Sen sijaan rikosoikeudellinen arviointi edellyttää aina, että asiassa on esitutkinta toimitettu. Tämä johtuu muun muassa siitä, että meillähän rikosprosessi on hyvin tarkkaan säänneltyä ja siellä on erilaisia epäiltyä suojaavia sääntöjä ja periaatteita, eli esimerkiksi epäillyllä ei rikosprosessissa ole totuudessapysymisvelvollisuutta ja hän voi myös valita olla vaiti tutkinnassa. Sen sijaan kantelumenettelyssä näin ei ole, vaan virkamiehen on lähtökohtaisesti virkavastuullaan annettavat totuudenmukaiset tiedot siitä asiasta, mistä oikeusasiamies pyytää selvitystä. Muun muassa tällaisesta syystä johtuu se, että kantelumenettelyssä ja siinä kertyneen aineiston perusteella ei voida tehdä rikosoikeudellista arviota.

Tähän oikeusasiamiehen kantelumenettelyn ja rikosprosessin suhteeseen liittyy monenlaisia kysymyksiä ja näkökohtia, mutta en katso voivani niitä nyt tässä yhteydessä yleisellä tasolla enempää lähestyä, koska kaikki se, mitä nyt siitä sanoisin, kytkettäisiin tähän Yli-Viikarin asiaan ja vedettäisiin siihen liittyviä johtopäätöksiä, ja tämä ei tässä tilanteessa, kun asia on rikosprosessin kohteena, olisi asianmukaista.

Edustaja Zyskowiczilla oli myös eräs yksittäistapaus, josta hän kertoi ja joka oli käsitelty yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa ja hallinto-oikeudessa ja vielä korkeimmasa hallinto-oikeudessa, ja hän kysyi, onko tarpeen tällaisia asioita nyt sitten näin monessa instanssissa käsitellä. No, meillä on tietynlainen oikeusjärjestys, enkä nyt tuon tapauksen perusteella rupeaisi siihen mitään muutoksia tekemään. Todettakoon, että korkeimman hallinto-oikeuden rooliahan on kehitetty ennakkopäätöstuomioistuimen suuntaan, ja normaalisti asian käsittely korkeimmasa hallinto-oikeudessa edellyttää, että korkein hallinto-oikeus myöntää siihen valitusluvan. Nyt tuon asian osalta en tiedä tarkemmin, mikä siinä tilanne on, mutta välttämättä asioita ei sinne korkeimpaan hallinto-oikeuteen asti enää saada.

Edustaja Autto puhui saamelaisia koskevista asioista ja esitti siihen liittyen kysymyksenkin, miten saamelaiset määritellään, kun näitä saamelaiskysymyksiä koskevia kanteluasioita käsitellään. Täytyy sanoa, että meillähän on oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten kesken tehtävienjako, ja tässä tehtävienjaossa saamelaisia koskevat asiat eivät

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

kuulu minulle enkä näin ollen näissä saamelaisasioissa nyt ole erityisasiantuntija. Samoin tuo rajavartijoiden menettelyä koskeva asia oli sitten taas toisella apulaisoikeusasiamiehelle, eli en tuota yksittäistapaustakaan tunne.

Todettakoon, että tässä täälläkin esillä olleessa uudessa laissa valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävienjaosta yksi asiaryhmä, joka oikeusasiamiehelle on osoitettu, on saamelaisille alkuperäiskansana turvattujen oikeuksien toteutumista koskevat asiat. Ja nyt kun tämä on tehtävienjaollisesti meille osoitettu, niin me kylä tällä sektorilla ruvetaan entisestään erikoistumaan myös näihin asioihin, ja on muun muassa suunnitteilla esimerkiksi lisää saamenkielistä tiedotusta meidän verkkosivuilla ja niin edelleen. Uskoisin, että tässä suhteessa tämä uusi tehtävienjakolaki osaltaan tulee vahvistamaan saamelaisten oikeuksia ja merkitystä myös laillisuusvalvonnan piirissä. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitos. — Ja vielä edustaja Mäenpää.

20.22 Juha Mäenpää ps: Arvoisa puhemies! Minulla oli yksi kysymys eduskunnan oikeusasiamiehelle. Se on aika lyhyt, ja toivoisin vielä, että saisin siihen vastauksen. Tämä kysymys liittyy lastensuojeluun. Jos lapsi sijoitetaan sosiaalitoimen toimesta kodin ulkopuoliseen perheeseen, voidaanko suomenkielinen lapsi sijoittaa ruotsinkieliseen perheeseen lakia ja sääntöjä rikkomatta? — Kiitoksia.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitoksia. — Edustaja Hoskonen.

20.23 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa puhemies! Vielä lyhyesti tästä äsken mainitsemastani tapauksesta koululaisen turvallisuuden takaamiseksi kysyn oikeusasiamieheltä. Tiedän, että tämä kantelu, johon viittasin, joka ajat sitten oli, ei ole tietenkään teidän kommentoitavananne nyt. Sen ymmärrän. Mutta mitä tässä pitäisi tehdä? Minä aidosti pelkään, ihan joka päivä se tuntuu pahalta, kun ajattelen niitä lapsia, jotka siellä asuvat taajaman ulkopuolella, eivätkä ne taajamassakaan asuvat lapset ole turvassa. Kotini sijaitsee Ilomantsin taajamassa ihan ruutukaavan alueella. Kun pari kolme vuotta sitten koiran kanssa lähdin aamulenkille kovana pakkasaamuna, niin koira ei lähtenyt eteenpäin metriäkään. No, sitten tutkin asiaa tarkemmin: noin 30 metrin päässä meidän talostamme oli susilauma yöllä käynyt. Ei olla kyllä taajamassakaan turvassa enää.

Mitä tässä nyt pitäisi tehdä? Venäjällä vasta tapahtui lehtitietojen mukaan elokuun alkupäivinä suden hyökkäys, jossa ainakin yksi koululainen, lapsi, menetti henkensä, taisi olla toinenkin, ja kolmas raadeltiin huonoon kuntoon. Minä joka päivä pelkään nyt, kun sitä kannanhoidollista sudenmetsästyslupaa ei saatu — tai lupahan myönnettiin, mutta Tapiola ry teki valituksen, ja ne luvat kaadettiin hallinto-oikeudessa. Ei saa metsästä, ja sudet pyörivät pihoissa, ja tilanne on tällainen, niin että minä pelkään vain ja ainoastaan sitä, kuka on se onneton lapsi, joka ensimmäisenä henkensä menettää.

Aikuisilla ihmisillä on vähän enemmän keinoja siinä tilanteessa, kun kohtaa tämän suuropedon. Olen sen muutaman kerran metsässä edellisen urani, metsämiesurani, aikana kohdannut ihan silmästä silmään, ja voin vakuuttaa, arvoisa oikeusasiamies, hyvät kollegat ja arvoisa puhemies, että se kohtaaminen on erittäin epämiellyttävä.

Sen pienen lapsen kohtaloa minä tässä suren etukäteen. Jälkikäteen kaikki on sitten selitellyä. Toivon, että tätä päivää ei Suomen taivaalle koskaan tulisi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 109/2022 vp

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Nyt tuli vielä kaksi puheenvuoroa lasten oikeusasioihin ja turvallisuuteen liittyen. Jos haluatte, niin voitte kommentoida.

20.25 Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen: Arvoisa herra puhemies! Kiitos näistä lisäkysymyksistä.

Oliko se suomenkielisen lapsen sijoittamisesta ruotsinkieliseen perheeseen taikka päinvastoin? Tässä on nyt vähän sama tilanne, että myös nämä lapsen oikeuksia koskevat asiat ovat sellaisia, jotka eivät työnjaollisesti kuulu minulle vaan apulaisoikeusasiamies Saksli-nille. Mutta näin kielellisten oikeuksien näkökulmasta, tuntematta nyt tuohon tapaukseen mahdollisesti liittyviä joitakin erityisiä seikkoja, näin tietysti ei saisi tapahtua.

Edustaja Hoskosen huoleen susiasioista: Eipä tuossa nyt oikeusasiamies taida voida auttaa. Siis oikeusasiamies tutkii, ovatko viranomaiset menettelleet voimassa olevan lain mukaisesti. Lakien ja muiden säädösten muuttaminen ja kehittäminen sitten taas kuuluvat muille tahoille. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitos, oikeusasiamies Jääskeläinen.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin perustuslakivaliokuntaan, jolle muut erikoisvaliokunnat voivat antaa lausunnon viimeistään 11.1.2023.